

DR HAB. MARTA SIKORSKA-KOWALSKA, PROF. UŁ

orcid.org/0000-0001-6393-3391

Uniwersytet Łódzki

Drogi kobiet do polityki (na przestrzeni XVIII–XXI wieku),
red. Teresa Kulak, Małgorzata Dajnowicz, Chronicon,
Wrocław 2016, ss. 480, ISBN 978-83-946166-2-5

Problem udziału kobiet w polityce stanowi stale zainteresowanie historyczek i historyków w ich refleksji badawczej. Tom *Drogi kobiet do polityki (na przestrzeni XVIII–XXI wieku)*, który ukazał się pod redakcją Teresy Kulak i Małgorzaty Dajnowicz, wpisuje się w dyskusję zarówno historyczną, jak i polityczną dotyczącą aktywności kobiet w sferze publicznej, a szczególnie w polityce.

Recenzowany tom ukazał się w 2016 r. w narastającej atmosferze buntu politycznego kobiet, które w 2017 r. w sposób niezwykle gwałtowny postanowiły sprzeciwić się polityce rządu. Czarne marsze – manifestacje kobiet na ulicach polskich miast – pokazały, że kobiety stanowią siłę polityczną i nie dotyczy to wyłącznie tych, które piastują stanowiska w rządzie, zasiadają w parlamencie czy sprawują funkcje prezydentów miast. Od 2000 r. w dniu 8 marca organizowane są tzw. manify, które mają masowy przebieg i są kobiecym głosem w sprawach bieżącej polityki państwa, przede wszystkim w odniesieniu do problemów kobiet.

Drogi kobiet do polityki to historyczna refleksja nad uczestnictwem kobiet w polityce na przestrzeni trzech minionych wieków. Autorki, które opublikowały teksty w niniejszym tomie, przypominają czytelnikom o tym, że wybitne kobiety – uczestniczki maso-

wych ruchów politycznych – obecne były w przestrzeni publicznej od wieków. Praca może stanowić kontynuację badań podejmowanych pod auspicjami Anny Żarnowskiej, które w szerokim zakresie dotyczyły udziału kobiet w polityce. Problematyka ta znalazła szerokie ujęcie w tomie *Kobieta i świat polityki*, a następnie w dwóch monografiach poświęconych aktywności publicznej kobiet¹. Do czego również odwołują się Autorzy niniejszego tomu.

W recenzowanym tomie głos zabrało szesnaście Auterek i dwóch Autorów, a monografię ułożono w porządku chronologicznym. Żałować należy, że refleksja metodologiczna pióra Marii Solarskiej została zamieszczona jako ostatni artykuł. Rozważania teoretyczne stanowią dobre wprowadzenie do prac zbiorowych, często także stać się mogą wskazówką i światłem dla autorów.

Teresa Kulak we wstępie zauważyła, że: *Płeć stanowi fundamentalną kategorię społecznego podziału, pozostając najistotniejszym ograniczeniem kobiet w drodze do polityki, w której odmawiano im udziału*². Ukazanie zmagania i dążeń kobiet, które brały aktywny udział w polityce, przez pryzmat kategorii płci, który ograniczał i dystansował kobiety w działaniach publicznych, stanowi jedno z najważniejszych założeń recenzowanej monografii.

Drogi kobiet do polityki to monografia, w której zaprezentowano aktywność kobiet z różnych warstw społecznych na przestrzeni wieków. Ujawniając tym samym, że ambicje kobiet i potrzeby związane z funkcjonowaniem na niwie publicznej mają długą tradycję.

Marginalizowanie kobiet w życiu publicznym i szeregowanie ich w sferze prywatnej sięga czasów greckiej polis. Ówczesny człowiek oddzielał w swoim życiu sferę prywatną i społeczną. W tej pierwszej, czyli życiu poza polis, obowiązywały inne zasady postępo-

¹ *Kobieta i świat polityki. Polska na tle porównawczym w XIX i w początkach XX wieku*, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, Warszawa 1994; *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki. Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich do 1918 roku (na tle porównawczym)*, red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarc, Warszawa 2008, t. 1; *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki. Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym)*, red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarc, Warszawa 2009, t. 2.

² T. Kulak, *Wstęp [w:] Drogi kobiet do polityki (na przestrzeni XVIII-XXI wieku)*, red. T. Kulak, M. Dajnowicz, Wrocław 2016, s. 8.

wania. W sferze społecznej stosowano perswazję, w sferze prywatnej często uciekano się do przemocy. Mężczyzna będący głową rodziny sprawował nad nią despotyczną władzę³. Hannah Arendt pisze:

wolność sytuuje się wyłącznie w dziedzinie publicznej, że konieczność jest przede wszystkim zjawiskiem przedpolitycznym, cechą charakterystyczną prywatnej organizacji gospodarstwa domowego, i że siła i przemoc w tej sferze są usprawiedliwione, ponieważ są to jedyne środki pozwalające zapanować nad koniecznością – na przykład przez rządzenie niewolnikami – i stać się wolnym⁴.

Człowiekiem wolnym i równym mógł być jedynie mężczyzna, on bowiem wychodził w sferę życia publicznego, gdzie wszyscy byli równi. W domu nie było ani równości, ani wolności, wolny był tylko ten, kto nie podlegał życiowym koniecznościom, rządził i wydawał rozkazy⁵. Greckie zasady funkcjonowania społeczeństwa zaciążyły na historii kobiet, których los porównywany był z niewolniczym. Polis utrwaliło myślenie o kobietach jako nieważnym, ukrytym elemencie życia.

Na kartach recenzowanego tomu Autorki i Autorzy ukazali kobiety aktywne, które próbowały przełamać stereotypy społeczne, realizować własne ambicje, a także bardzo często swoją postawą odpowiadać na sytuację polityczną w kraju.

Ułożone chronologicznie artykuły rozpoczynają dwa studia dotyczące aktywności kobiet w XVIII w. Bożena Popiołek i Agnieszka Jakuboszczak przedstawiły w swoich artykułach sytuację kobiet z różnych rodów I Rzeczypospolitej i ich zaangażowanie polityczne, wpływ na obsadzanie urzędów czy prowadzenie poufnych działań dyplomatycznych. Agnieszka Jakuboszczak w swoim artykule zwróciła uwagę na fakt, że w omawianym okresie nie tylko magnatki, ale również szlachcianki miały wpływ na kreowanie wydarzeń politycznych.

Redaktorka tomu, Teresa Kulak, w swoim studium ukazała działalność arystokratek w Naczelnej Radzie Dozorczej Izby Eduka-

³ H. Arendt, *Kondycja ludzka*, Warszawa 2010, s. 43–46.

⁴ Ibidem, s. 50–51.

⁵ Ibidem, s. 52.

cyjnej Księstwa Warszawskiego, wpisując tę działalność w aspekt oświeceniowych haseł wolności i równości płynących z rewolucji francuskiej. W następnym artykule pióra Beaty Wałęciuk-Dejneki przedstawione zostały literackie wizje Franciszka Makulskiego i Adama Mickiewicza. Romantyczni autorzy dostrzegali możliwość wejścia kobiet w sferę publiczną, jeśli stanie się to „osobistą ofiarą” dla dobra innych i kraju.

Gabriela Zapolska i jej twórczość stały się podstawą artykułu Andrzeja Szwarca, w którym Autor zastanawiał się *Czy osoba publiczna może być apolityczna?* Poddał też analizie ideowo-polityczną postawę autorki *Moralności pani Dulskiej*.

Tadeusz Stegner sportretował współpracowniczki Aleksandra Świętochowskiego.

Ewa Maj w obszernym studium dokonała charakterystyki aktywności kobiet w Narodowej Demokracji, a Ewelina Kostrzewska zajęła się problematyką aktywności ziemianek w Królestwie Polskim na początku XX w.

Agnieszka Szudarek i Grażyna Wyder opublikowały studia dotyczące politycznej działalności kobiet w ujęciu regionalnym – w Szczecinie i w Wielkopolsce. Halina Parafianowicz zajęła się zaś Amerykankami w dyplomacji USA.

Monika Piotrowska-Marchewa omówiła działalność nauczycielek szkół powszechnych i średnich w życiu politycznym II RP. Zofia Chyra-Rolicz przedstawiła aktywność Ligi Kooperatystek w latach 1935–1939. Joanna Dufurat w swoim studium zaprezentowała dyskusje wokół działalności Centralnego Wydziału Kobiecego PPS w latach 1918–1939.

Życiu Polek na emigracji w Londynie oraz ich aspiracjom społecznym i politycznym poświęcony został artykuł Małgorzaty Przeniosło. Wprowadza on czytelników w okres po II wojnie światowej. Sytuację Polek w kraju opisały w swoich studiach Agnieszka Chłosta-Sikorska, która omówiła udział kobiet w zjazdach PZPR, i Małgorzata Dajnowicz, która scharakteryzowała aktywność polityczną kobiet w początkowym okresie transformacji ustrojowej (1989–1995).

Bardzo krótka, hasłowa informacja o zawartych w *Drogach kobiet do polityki* studiach stanowić ma jedynie zachętę do lektury recenzowanej monografii. Autorki i Autorzy od lat prowadzą badania związane z różnymi aspektami działalności kobiet, mają na swoim koncie liczne monografie i artykuły dotyczące tej problematyki. Obszerny *Wstęp* pióra T. Kulak szeroko charakteryzuje nie tylko tematykę artykułów, gdyż Autorka dokonała w nim analizy zawartych w nich tez i kierunków. Opublikowane w tej pracy artykuły to ciekawe studia oparte na rzetelnych podstawach źródłowych.

Drogi kobiet do polityki stanowią niezwykle cenną publikację z zakresu historii kobiet, bowiem omawiana problematyka została zaprezentowana na przestrzeni trzech wieków. W studiach podjęto analizę działalności kobiet z różnych środowisk politycznych i społecznych, z różnych krajów. Obok artykułów o charakterze biograficznym znalazły się analizy działalności kobiet związanych z określonymi środowiskami politycznymi czy ugrupowaniami społecznymi. Recenzowana monografia stanowi kolejny krok w badaniach nad aktywnością polityczną kobiet. Ukazuje długą, emancypacyjną drogę kobiet aktywnych, które, poczynając od działań zakulisowych w XVIII w., stopniowo wychodziły z cienia i otwarcie uczestniczyły w życiu politycznym.

Scena polityczna, na której otwarcie wystąpiły kobiety, uległa znaczącym przemianom wraz z wkroczeniem na nią kobiet z inteligencji. Druga połowa XIX w. stanowiła okres, w którym kobiety otwarcie zaczęły walczyć o swoje prawa, przełomowym momentem w tych działaniach okazała się rewolucja 1905 r. W recenzowanej pracy wszystkie te procesy zostały wnikliwie omówione, jak również działalność kobiet w dobie uzyskania praw wyborczych po I wojnie światowej, w niepodległej Polsce.

Praca stanowi ważne studium aktywności politycznej kobiet, bowiem przedstawia najbardziej reprezentatywne nurty polityczne, w których uczestniczyły również kobiety. W publikacji dostrzeżono i wyeksponowano działalność kobiet, która bardzo często w dotychczasowych opracowaniach dotyczących wydarzeń politycznych była marginalizowana, a najczęściej pomijana. *Drogi kobiet do polityki* są ważną publikacją uzupełniającą dotychczasowe

we badania życia politycznego nie tylko w kontekście aktywności kobiet. Ukazując polityczną historię kobiet przypominają, że jest ona częścią składową historii ogólnej.

Bibliografia

Arendt Hannah, *Kondycja ludzka*, Warszawa : Wydawnictwo Aletheia, 2010, ISBN 978-83-61182-40-5.

Drogi kobiet do polityki (na przestrzeni XVIII–XXI wieku), red. Teresa Kulak, Małgorzata Dajnowicz, Wrocław : Chronicon, 2016, ISBN 978-83-946166-2-5.

Działaczki społeczne, feministki, obywatelki. Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich do 1918 roku (na tle porównawczym), red. Agnieszka Janiak-Jasińska, Katarzyna Sierakowska, Andrzej Szwarz, Warszawa : Wydawnictwo Neriton, 2008, t. 1, ISBN 9788375430264.

Działaczki społeczne, feministki, obywatelki. Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym), red. Agnieszka Janiak-Jasińska, Katarzyna Sierakowska, Andrzej Szwarz, Warszawa : Wydawnictwo Neriton, 2009, t. 2, ISBN 9788375431018.

Kobieta i świat polityki. Polska na tle porównawczym w XIX i w początkach XX wieku, red. Anna Żarnowska, Andrzej Szwarz, Warszawa : Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego: DiG, 1994, ISBN 8385490248.